

WFR 2018/28

Digitaal procederen in het belastingrecht: gevolgen voor de fiscale procespraktijk

MEVR. MR. DRS. T.A. CRAMWINCKEL EN MR. R.A. DE BOER¹

1 Inleiding

Het belastingrecht digitaliseert. Zo dienen belastingplichtigen hun belastingaangiftes online in, consulteert de wetgever nieuwe wetgeving via internet en wordt berichtenverkeer van en met de Belastingdienst als gevolg van de Wet elektronisch berichtenverkeer steeds verder gedigitaliseerd. In de huidige samenleving waar digitaal de norm is, kan de rechter niet langer achterblijven: de rechtspraak moet digitaliseren. Tegen deze achtergrond is enkele jaren geleden het vernieuwingsprogramma "Kwaliteit en Innovatie rechtspraak" (KEI) gestart met als doel het moderniseren en digitaliseren van de rechtspraak.² Dat heeft geleid tot de zogenoemde KEI-wetgeving, waarvan de wetsvoorstellen op 5 juli 2016 zijn aangenomen door de Eerste Kamer.³ Voor het belastingrecht is met name relevant de wet die strekt tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (nr. 34 059, ook: "de nieuwe wet"). Deze wet beoogt de rechterlijke macht "toegankelijker" te maken en de

rechtsgang te moderniseren.⁴ Belangrijk onderdeel daarvan is dat digitaal procederen in bestuursrechtelijke zaken de hoofdregel wordt. Aangezien het belastingrecht onderdeel vormt van het bestuursrecht, heeft de nieuwe wet gevolgen voor belastingzaken en daarmee voor de fiscale procespraktijk. Voor het belastingrecht is de officiële planning dat digitaal procederen voor professionele partijen mogelijk wordt vanaf 2018 en verplicht is vanaf 2019 (al lijkt het volgens de laatste berichten nog iets te gaan opschuiven).⁵

In deze bijdrage bespreken wij de wijzigingen die de nieuwe regels voor het digitale procederen zullen meebrengen voor de fiscale procespraktijk.⁶ Hoewel de fiscale procedure – anders dan de civiele procedure⁷ – niet fundamenteel wijzigt, heeft de nieuwe wet belangrijke

⁴ MvT, Kamerstukken II 2014/15, 34 059, nr. 3, p. 1 (hierna: "MvT").

⁵ Zie onderdeel 9.

⁶ Fiscale besprekingen van de nieuwe wet in eerdere fases zijn bijv. A.J.H. van Suilen, 'Het conceptwetsvoorstel digitaal procederen', NTFR 2013/2208; F.J.P.M. Haas & D.N.N. Jansen, 'De rechtspraak "goes digital"', TFB 2015/2; het themanummer in RM Themis 2016/2, D.G. Barmantlo & R. Ruijters, 'Digitaal procederen', Loonzaken 2016/5 en R.F.C. Spek, 'KEI-wetgeving: de rechter op de digitale snelweg', FED 2016/101. Inmiddels is de eerste rechtspraak met betrekking tot KEI-wetgeving verschenen, bijv. de arresten van de Hoge Raad (civiele kamer) van 13 oktober 2017, nr. 17/02977 en nr. 17/02800, waarin de Hoge Raad in zijn beslissingen expliciet de ratio van de KEI-wetgeving betreft.

⁷ De (ingrijpende) wijzigingen in de civiele procedure blijven hier buiten beschouwing. Zie daarover bijv. C.J.M. Klaassen, 'De civiele procedure volgens "KEI"', RM Themis 2016/2 en andere bijdragen in dit themanummer. Zie over de civielrechtelijke en bestuursrechtelijke procedure ook de Preadviezen 'Afscheid van de klassieke procedure?' van de Nederlandse Juristen Vereniging (2017-1) en de bespreking daarvan in T. ten Kroode e.a., 'Afscheid van de klassieke procedure? Een verslag van een afscheid en een weerzien', NJB 2017/1514.

¹ Beide auteurs zijn verbonden aan Stibbe N.V. Tirza Cramwinckel is tevens verbonden aan de Universiteit Leiden; Reinout de Boer tevens aan de Universiteit van Amsterdam.

² Zie bijv. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechtspraak-en-geschiedoplossing/vernieuwing-in-de-rechtspraak/programma-kwaliteit-en-innovatie-rechtspraak-kei>.

³ Stb. 2016, 288. De KEI-wetgeving bestaat uit vier wetten, te weten nr. 34 059 inzake vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht; nr. 34 212 inzake de invoeringswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht; nr. 34 138 inzake aanpassingen van Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering inzake digitalisering procesrecht in hoger beroep en cassatie en nr. 34 237 inzake de invoeringsrijkswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht en uitbreiding prejudiciële vragen in rijks wetten.

gevolgen voor de wijze waarop de fiscale procedure in de praktijk zal verlopen. Zo dienen zich vragen aan als: hoe kunnen digitale stukken worden ingediend? Wat als de digitale systemen net voor het einde van de termijn haperen? Wie heeft toegang tot het digitale dossier en wat betekent digitalisering voor de zitting? Inmiddels is de eerste rechtspraak over de KEI-wetgeving verschenen in andere delen van het bestuursrecht en het civiele recht. Dat biedt een eerste inkijkje in de praktische uitwerking van het nieuwe digitale procesrecht. Wij halen waar relevant uitspraken aan ter illustratie voor de fiscale praktijk.

Deze bijdrage is als volgt opgebouwd. Na een beknopt overzicht van de huidige fiscale procedure (onderdeel 2), bespreken wij de aankomende situatie van digitaal procederen (onderdeel 3). Wij behandelen achtereenvolgens de wetwijzigingen aan de hand van de procesfasen: de start van de digitale procedure (onderdeel 4), de uitwisseling van stukken (onderdeel 5), de zitting (onderdeel 6), de uitspraak (onderdeel 7) en hoger beroep en cassatie (onderdeel 8). Tot slot gaan wij in op de invoering en het overgangsrecht (onderdeel 9) en sluiten af met een conclusie (onderdeel 10).

2 De huidige fiscale procedure

2.1 Wettelijk kader

Het wettelijk kader bij de huidige fiscale procedure is als volgt. Na de bezwaarfase (of bij rechtstreeks beroep) kan een belanghebbende beroep instellen bij de belastingrechter. In de hoofdstukken 6, 7 en 8 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en hoofdstuk V van de Algemene wet inzake rijksbelastingen (AWR) zijn de algemene en bijzondere bepalingen over bezwaar, beroep, hoger beroep en cassatie geregeld. Relevant zijn ook de procesreglementen van de gerechten en de Hoge Raad, die nadere richtlijnen geven voor het behandelen van bestuursrechtelijke zaken (bijv. over hersteltermijnen bij een verzuim).

2.2 Digitaal procederen onder huidig recht

In de huidige fiscale procespraktijk stellen belanghebbenden (of hun gemachtigden) doorgaans beroep in per post en/of per fax. Echter, ook de huidige wetgeving staat niet in de weg aan digitaal procederen. Dit is namelijk reeds van een wettelijke basis voorzien bij de per 1 juli 2010 ingevoerde Wet elektronisch berichtenverkeer met de bestuursrechter.⁸ Via art. 8:40a Awb zijn de artikelen uit afdeling 2.3 Awb – die zien op elektro-

nisch verkeer tussen burgers en *bestuursorganen* – van overeenkomstige toepassing verklaard op verkeer tussen burgers en de *bestuursrechter*. Uitgangspunt is “nevenschikking”: procederen kan zowel op papier als digitaal. Een en ander is mogelijk voor zover de gerechten zelf de digitale weg hebben opengesteld.⁹ Het “Digitaal Loket Bestuursrecht” geeft daaraan uitvoering en biedt burgers de mogelijkheid een digitaal (hoger) beroepschrift in te dienen.¹⁰ In praktijk wordt echter nauwelijks gebruikgemaakt van deze digitale route. Volgens de wetgever is dat vanwege haar “onbekendheid”.¹¹ Ook is het in de huidige situatie bijvoorbeeld niet mogelijk om de voortgang van de zaak online te volgen, noch om het vervolg van de procedure digitaal te voeren. Bij professionele partijen (advocaten, belastingadviseurs, enz.) verlopen fiscale procedures doorgaans op papier.

3 Toekomstige situatie digitaal procederen

Met invoering van de nieuwe wet wordt digitaal procederen de hoofdregel. Dat betekent dat fiscale procedures starten via een webportaal, stukken digitaal worden uitgewisseld en dat de uitspraak digitaal beschikbaar komt.¹² Voor deze digitaliseringsslag moet wetgeving worden aangepast, met name in de Awb.¹³ Ook worden bij AMvB nadere regels gesteld, te weten in het Besluit digitalisering burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht (hierna: “het Besluit”).¹⁴ Verder hebben de gerechten en de Hoge Raad nieuwe procesreglementen geformuleerd waarmee de wettelijke regels nader worden ingevuld voor de rechtspraktijk.¹⁵ De fiscale procedure blijft ten aanzien van proceshandelingen en -fasen met de nieuwe wet

9 Zie art. 2:15 jo. Art. 8:40a Awb. Zie ook art. 1 van het Besluit elektronisch verkeer met de bestuursrechter en de procesregelingen van de gerechten.

10 Zie <https://loket.rechtspraak.nl/Burgers/Digitaal%20procederen>. Een voorbeeld van een digitaal (maar buiten de termijn) ingediend beroepschrift biedt de zaak HR 11 augustus 2017, nr. 17/01155, V-N 2017/42.3.

11 MvT, p. 30.

12 MvT, par. 1.4.5; p. 31.

13 MvT, p. 13.

14 Besluit van 13 juli 2016, Stb. 2016, 292, V-N 2016/39.7. Zie over de AMvB ook de MvA, Kamerstukken I 2015/16, 34 059 en 34 138, D, 3 (hierna: “MvA”). Het Besluit elektronisch verkeer met de bestuursrechter is ingetrokken bij het Aanpassingsbesluit vereenvoudiging en digitalisering procesrecht (Besluit van 13 juli 2016, Stb. 2016, 293, V-N 2017/39.7).

15 MvT p. 5, 15, 31. Per 1 april 2017 is het Procesreglement inzake de toegang tot en het gebruik van het digitale systeem voor gegevensverwerking van de gerechten (civiel recht en bestuursrecht) in werking getreden. Zie ook het nieuwe landelijke Procesreglement Bestuursrecht 2017 via www.rechtspraak.nl.

8 Wet elektronisch verkeer met de bestuursrechter, Kamerstukken II 2008/09, 31 867, nr. 1-4.

in de kern ongewijzigd. Desalniettemin is de overgang naar de digitale procedure van praktische betekenis.

3.1 Terminologie

In de MvT besteedt de wetgever aandacht aan verschillende begrippen in het kader van digitaal procederen.¹⁶ De wetgever volgt hierbij “het normale spraakgebruik”. Over het verschil tussen “elektronisch” en “digitaal” wordt opgemerkt dat de term “digitaal” wordt gebruikt voor een bericht (als tegenhanger van “analoog”), terwijl de verzending daarvan wordt aangeduid met “elektronisch”. De term “schriftelijk” is niet beperkt tot (geschreven, gedrukte, getypte, enz.) tekst op papier, maar kent een “ruime, dynamische uitleg” en ziet eveneens op een digitaal bericht.¹⁷ “Verzenden” ziet ook op het versturen van digitale berichten. De nieuwe wet is zo veel mogelijk “techniekneutraal” geformuleerd, om te voorkomen dat het snel achterhaald is.

3.2 Hoofdregel: Voor wie verplicht?

Uitgangspunt is dat partijen de fiscale procedure via de elektronische weg voeren, zo schrijft het nieuwe art. 8:36a Awb voor. Belangrijk is dat de nieuwe wet een onderscheid maakt tussen partijen voor wie digitaal procederen verplicht is (*hoofdregel*) en natuurlijke personen voor wie het optioneel is (*uitzondering*).

Digitaal procederen wordt verplicht voor:¹⁸ (i) publiekrechtelijke rechtspersonen; (ii) bestuursorganen; (iii) privaatrechtelijke rechtspersonen, met uitzondering van de “informele vereniging”; (iv) privaatrechtelijke rechtspersonen in oprichting voor zover zij rechtens als zodanig worden erkend; (v) Vof's, CV's en maatschappen en de vennoten en maten die in naam van deze vennootschappen en maatschappen procederen; en (vi) iedereen die wordt vertegenwoordigd door een professionaal. Het gaat dus om alle professionele partijen, de Belastingdienst en voor iedereen die in een fiscale procedure wordt vertegenwoordigd door bijvoorbeeld een advocaat of belastingadviseur.

Valt tegen die verplichting iets in te brengen? Uit een recente KEI-uitspraak van Rechtbank 's-Gravenhage volgt dat verplicht digitaal procederen voor een belanghebbende (gemachtigde) weliswaar “ervaren ongemak” kan meebrengen (zoals het moeten in- en uitloggen na tijdsverloop), maar dat levert geen strijd op met het beginsel van “equality of arms”.¹⁹ Immers, ook de weder-

partij en de rechter hebben te maken met de ongemakken die het digitale procederen in zijn startfase meebrengt. Dat is geen verrassende uitkomst.

3.3 Uitzonderingen

Uitzonderingen op de verplichte digitale procesvoering (vgl. het nieuwe art. 8:36b Awb) gelden vooralsnog voor (i) natuurlijke personen, (ii) buitenlandse rechtspersonen die zonder professionele (Nederlandse) rechtsbijstand procederen en (nog) geen authenticatiemiddel zoals eHerkenning hebben²⁰ en (iii) “informele verenigingen”.²¹ Zij mogen (ook) op papier procederen.²² Bij de uitzondering voor natuurlijke personen is de gedachte dat een algemene verplichting tot digitale procesvoering op dit moment “te ver” zou gaan. Dat kan strijdig zijn met de toegang tot een onafhankelijke rechter (vgl. art. 6 EVRM), omdat niet iedereen beschikt over een computer of digitale vaardigheden.²³ Aangezien het belastingrecht in principe geen verplichte procesvertegenwoordiging kent, is deze uitzondering vooral van praktisch belang voor burgers die zelf procederen. De uitzondering geldt ook voor natuurlijke personen die procederen in het kader van de uitoefening van een beroep of bedrijf (bijv. zzp'ers) en voor natuurlijke personen die niet optreden uit naam van een Vof, CV of maatschap.²⁴ Dat betekent echter niet dat het voor hen niet zou zijn toegestaan om digitaal te procederen: zij mogen kiezen. Sterker nog, ook degenen die niet zijn verplicht digitaal te procederen “zullen door de gerechten zo veel mogelijk worden aangemoedigd dit toch te doen”.²⁵

3.3.1 Tenzij in rechte vertegenwoordigd

Voor alle uitzonderingsgevallen geldt dat als zij in rechte worden vertegenwoordigd, zij verplicht digitaal moeten procederen. Het gaat hierbij overigens om *beroeps-*

²⁰ Volgens de toelichting in de MvT, p. 36 en p. 110 bij het nieuwe art. 8:36b lid 2 Awb. Lid 2 regelt dat bij AMvB groepen kunnen worden uitgezonderd. Zie ook art. 7 van het Besluit.

²¹ Een vereniging waarvan de statuten niet zijn opgenomen in een notariële akte.

²² MvT, p. 7-8, par. 12.1.3.

²³ MvT, p. 35.

²⁴ MvT, p. 34-35. Aanvankelijk waren in het consultatiewetsvoorstel overigens alleen natuurlijke personen die niet procederen in het kader van de uitoefening van een beroep of bedrijf uitgezonderd van de digitale weg. In de nieuwe wet is die beperking niet overgenomen, juist omdat iemands hoedanigheid onderwerp kan zijn van het (fiscale) geschil en zo'n beperking in praktijk dus voor problemen kan zorgen.

²⁵ MvT, p. 31. Een “op burgers toegesneden toegankelijk digitaal formulier” en een “helpdesk” moeten hieraan bijdragen.

¹⁶ MvT, p. 40-41.

¹⁷ MvT, par. 12.2.3.

¹⁸ Vgl. MvT, p. 34, 36, 109; par. 12.1.3.

¹⁹ Rb. 's-Gravenhage 8 augustus 2017,

ECLI:NL:RBDHA:2017:11831 (alg. bestuursrecht).

matig verleende rechtsbijstand.²⁶ Wanneer een particulier zich laat bijstaan door een niet-professionele gemachtigde, mag de procedure op papier worden gevoerd.

3.3.2 Procedure voor uitzonderingsgevallen

De gang van zaken voor wie niet verplicht digitaal procedeert, is dat de griffie binnengekomen papieren stukken omzet in een digitaal stuk en dit toevoegt aan het digitale dossier (vgl. het nieuwe art. 8:36b lid 3 Awb).²⁷ De griffie print digitale stukken en berichten (bijv. van wederpartij of de rechter) en verzendt deze op papier of desgewenst digitaal aan degene die op papier procedeert. Het is de bedoeling dat ook de “papieren procedureers” toegang krijgen tot het digitale dossier.²⁸ Natuurlijke personen die niet verplicht digitaal procederen kunnen in de loop van de procedure wisselen tussen de papieren en elektronische weg. In de MvT wordt als voorbeeld genoemd een burger die in eerste aanleg digitaal procedeert, maar in hoger beroep (zonder procesvertegenwoordiging) op papier verder wil, of iemand die niet langer een computer tot zijn beschikking heeft.²⁹ Van spoor wisselen mag, tenzij het in strijd komt met de “goede procesorde”.³⁰ Voor professionals speelt dit punt overigens niet, gezien hun verplichting tot de digitale weg.

4 Start van de digitale procedure

Hoe verloopt de digitale procedure per procesfase? Het is goed te zien dat de nieuwe wet geen betrekking heeft op de bezwaarprocedure, maar alleen op de fases van beroep, hoger beroep en cassatie.³¹ Hierna gaan wij in op het webportaal (onderdeel 4.1), de start van de procedure met een digitaal beroepschrift (onderdeel 4.2), griffierecht (onderdeel 4.3) en de toegang tot het dossier (onderdeel 4.4).³²

4.1 Het webportaal ‘Mijn Rechtspraak’

Het webportaal (“portal”) is ‘Mijn Rechtspraak’.³³ Dit wordt door de Rechtspraak ontwikkeld als onderdeel van www.rechtspraak.nl. Het webportaal oogt gebruiksvriendelijk. Inloggen gebeurt met DigiD (burgers), eHerkenning (rechtspersonen) of een Advocatenpas (advocaten).³⁴ Voor gemachtigden anders dan advocaten (bijv. belastingadviseurs) is de inlogprocedure vooralsnog onbekend, zo leert navraag bij de Rechtspraak. Wij verwachten dat voor hen in een vergelijkbare “toegangs-pas” of -code wordt voorzien.

Van belang is nog dat Mijn Rechtspraak een communicatieplatform biedt met de Rechtspraak, maar niet een werkomgeving biedt waarin eigen dossiers kunnen worden bewaard en beheerd. Daarvoor moet in het eigen kantoorstelsel een digitaal dossier worden aangelegd. In praktijk zullen professionele rechtsbijstandsverleners veelal werken via een digitaal aansluitpunt met de gerechten, het Aansluitpunt Rechtspraak.³⁵ Via deze systeemkoppeling kunnen de digitale systemen van ketenpartners (bijv. advocatenkantoren, de Belastingdienst) worden gekoppeld aan het digitale systeem van de gerechten.³⁶ Tegen die achtergrond is op initiatief van een aantal (middel)grote advocatenkantoren Instrumenti ontwikkeld.³⁷ Via deze koppeling kunnen de gemachtigden toegang krijgen tot alle zaken waarbij zij zijn betrokken en alle dossiers met bijbehorende processtappen overzichtelijk bijhouden. Dergelijke systeemkoppelingen kunnen ook worden ingezet door bijvoorbeeld belastingadvieskantoren en andere professionals.

4.2 Aanbrengen van de zaak

Een partij start een beroepsprocedure door het beroepschrift digitaal in te dienen (vgl. het nieuwe art. 8:36a lid 1 Awb).³⁸ Dat geldt ook als de bezwaarfase wordt overgeslagen bij rechtstreeks beroep.³⁹ Bovendien is van belang dat de digitale route ook geldt voor het indienen van verzoeken, zoals verzoeken om voorlopige voorzie-

²⁶ MvT, p. 109. Zie art. 8:36b lid 3 Awb (nieuw).

²⁷ MvT, p. 36. Op de verzending van de papieren stukken is de (bestaande) afdeling 8.1.7 Awb van toepassing.

²⁸ MvT, p. 109-110.

²⁹ MvT, p. 36.

³⁰ Bijvoorbeeld wanneer tijdens een procesfase “naar wens” zou worden gewisseld. De MvT lijkt overigens op p. 109-110 wat “coulanter” te zijn voor wisselingen dan op p. 36.

³¹ MvT, p. 13.

³² Oftewel, een digitaal systeem van de gerechten, bijv. NVI, Stb. 2016, 292, p. 5.

³³ Aanvankelijk werd het webportaal ‘Mijn Zaak’ genoemd, zoals in de parlementaire toelichtingen staat. Inmiddels is de naam gewijzigd tot ‘Mijn Rechtspraak’. Zie ook de bijdrage van R.F.C. Spek als weergegeven in TFB 2017/1, par. 3.

³⁴ MvT, p. 33. Inloggen via <https://www.rechtspraak.nl/Paginas/Inloggen-Rechtspraak.aspx>.

³⁵ Bijv. Kamerstukken II 2016/17, nr. 29 279, nr. 383, p. 3.

³⁶ MvT, p. 32. In de MvT wordt ook wel gesproken van een “system-to-system” voorziening.

³⁷ Zie over diverse koppelingen met Mijn Rechtspraak een overzicht in K. Pijnappels, ‘Koppelen met de Rechtspraak’ (Dossier Digitaal), Advocatenblad 2017/1.

³⁸ MvT, p. 106-107.

³⁹ Art. 8:36a lid 4 Awb (nieuw); MvT, p. 107.

ning, herziening, versnelde behandeling, wraking, voeging, verwijzing en schadevergoeding op grond van titel 8.4, en het doen van verzet (vgl. het nieuwe art. 8:36a lid 3 Awb).⁴⁰

4.2.1 Indienen van het beroepschrift

In praktijk kan het beroepschrift worden ingediend door via het webportaal een digitaal formulier in te vullen.⁴¹ Het formulier vraagt naar de benodigde gegevens (vgl. art. 6:5 Awb), zoals de gronden van het beroep. Daarvoor zijn max. 20.000 tekens beschikbaar (zo'n 3,5 A4), maar de gronden kunnen ook in een bijlage worden geüpload. Het document dat door invulling en digitale verzending van het formulier ontstaat, vormt "automatisch" het beroepschrift.⁴² De gegevens kunnen niet tussentijds worden opgeslagen, maar deze blijven (inclusief bijlagen) wel 24 uur automatisch bewaard. De Awb vereist dat een beroepschrift wordt ondertekend. Het nieuwe art. 8:36d Awb regelt daarom dat de elektronische indiening geldt als ondertekening.⁴³

In de fiscale praktijk wordt overigens regelmatig "pro forma" beroep ingesteld, waarbij de gronden pas later worden aangevuld binnen de door de rechtbank gestelde termijn (vgl. art. 6:6 Awb). Ook bij de digitale route blijft het pro forma beroep mogelijk en daarmee verandert naar onze verwachting in die zin niets. Bij een pro forma beroep in een bestuursrechtelijke KEI-zaak uit februari 2017 toonde Rechtbank Den Haag zich coulant bij één dag te laat ingediende beroepsgronden.⁴⁴

4.2.2 Ontvangstbevestiging

De ontvangst van een beroepschrift moet worden bevestigd, zo vereist art. 6:14 lid 1 Awb.⁴⁵ Dat geldt ook voor digitaal ingediende beroepschriften. De ontvangstbevestiging volgt in Mijn Rechtspraak of de systeemkoppeling.⁴⁶ In de MvT wordt opgemerkt dat in de ontvangstbevestiging ook niet méér dan dat mag worden gelezen: "Zij houdt (...) geen beoordeling in of het beroepschrift voldoet aan artikel 6:5 of dat het tijdig is ingediend."⁴⁷ In zoverre wijzigt dit dus niet ten opzichte van een bevestiging van de griffie van ontvangst van de stukken,

zoals in de huidige praktijk wel wordt gegeven.⁴⁸ Wel wordt het tijdstip van de digitale ontvangstbevestiging gebruikt om vast te stellen of het beroepschrift tijdig is ingediend (zie onderdeel 5.3).⁴⁹

4.2.3 Griffierecht

Het wordt mogelijk om voortaan het griffierecht via elektronische weg te voldoen, bijv. via iDeal. In praktijk zal dit vooral particulieren een praktisch voordeel bieden. Voor bijvoorbeeld advocatenkantoren of belastingadvieskantoren zal dit minder gevolgen hebben, aangezien griffierechten vaak automatisch via een lopende rekeningcourant worden voldaan. In de parlementaire behandeling is niet aan de orde gekomen dat deze gang van zaken door het verplichte digitale procederen zal wijzigen.

4.3 Toegang tot het digitale dossier

Wie krijgt er toegang tot het digitale dossier met de ingediende (proces)stukken? In beginsel zijn dat alle bij een zaak betrokken partijen.⁵⁰ Dat betekent in fiscale procedures uiteraard de belastingplichtige (belanghebbende) en de wederpartij (bijv. de Belastingdienst). Daarnaast krijgen ook gemachtigden zoals adviseurs en advocaten via hun eigen systeemkoppeling toegang tot de zaken waarbij zij zijn betrokken.

Voor de fiscale praktijk is van belang op te merken dat niet alleen gemachtigden toegang tot het digitale dossier van de zaak krijgen, maar ook hun cliënten.⁵¹ In de MvT wordt in dit verband opgemerkt dat in zaken met verplichte procesvertegenwoordiging wordt geregeld dat partijen wel een inzage recht krijgen, maar geen mogelijkheid om proceshandelingen te verrichten.⁵² Het is de vraag hoe dit is geregeld in zaken waarin geen sprake is van verplichte procesvertegenwoordiging, zoals in fiscale procedures. Hebben dan zowel de gemachtigde als de cliënt een mogelijkheid om proceshandelingen te verrichten? De wetgever heeft daaromtrent niets geregeld. Het ligt voor de hand dat de gemachtigde en de cliënt in praktijk – net zoals nu het geval zal zijn – communiceren over de indiening van stukken (zoals door wie en wat). Daarbij zal dit naar onze verwachting in de fiscale procespraktijk ook niet snel tot problemen leiden, aangezien procespartijen doorgaans juist een gemachtigde inschakelen om hen te vertegenwoordigen en de zaak "uit handen te nemen". De nieuwe wet wijzigt op zich-

40 MvT, p. 107. Waar de wet toestaat dat dergelijke verzoeken tijdens de zitting worden gedaan, blijft dat ook in de nieuwe digitale situatie mogelijk.

41 MvT, p. 32.

42 MvT, p. 32.

43 MvT, p. 112-113.

44 Vanwege de experimentele fase van KEI en de vrijwillige deelname van de advocatuur daarbij; Rb. 's-Gravenhage 27 februari 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:2029.

45 Idem voor hoger beroep en cassatie via de schakelbepaling van art. 6:24 Awb.

46 Vgl. art. 6:14 Awb (voor beroepschriften) jo. art. 8:36a lid 1 Awb (nieuw).

47 MvT, p. 108, 112.

48 Vgl. r.o. 10 van Hof Den Bosch in HR 11 augustus 2017, nr. 17/01155, V-N 2017/42.3.

49 MvT, p. 110.

50 MvT, p. 31, 33, 107.

51 In de MvT, p. 4 wordt daarover opgemerkt: "Cliënten die bij machte zijn om zelf in het digitale dossier te kijken, zullen dat naar verwachting ook zeker doen."

52 MvT, p. 33.

zelf niets aan de wijze waarop gemachtigden en hun cliënten communiceren.

Met de wet wordt verder mogelijk dat ook derden, zoals deskundigen, in bepaalde gevallen toegang krijgen tot het digitale dossier voor het indienen van stukken, zoals een deskundigenrapport.⁵³ Denk in fiscale zaken bijvoorbeeld aan een taxateur die een waarderingsrapportage opstelt. Uiteraard moet hierbij worden gewaarborgd dat een derde niet meer toegang krijgt dan nodig. Het lijkt ons bijvoorbeeld te ver gaan als de deskundige een volledig dossier kan inzien, terwijl dat inhoudelijk niet nodig is. Er wordt nog gewerkt aan een effectieve toegangsmethode waarbij zo nodig een beperkte kennisname mogelijk wordt gemaakt (zie onderdeel 5.7).⁵⁴

5 Uitwisseling van stukken

Na de digitale start verloopt ook het vervolg van de procedure via het webportaal en dienen partijen hun stukken digitaal in (vgl. het nieuwe art. 8:36a lid 2 Awb). In het digitale dossier kunnen partijen de voortgang van de procedure volgen. In het webportaal/systeemkoppeling wordt aangegeven welke partij een proceshandeling moet verrichten, welke proceshandeling dat is en tot wanneer hij daarvoor de tijd heeft.⁵⁵ Ook kunnen partijen via het webportaal zien welke stukken door de verschillende partijen zijn ingediend en “wat de actuele stand van de zaaksbehandeling is”.⁵⁶ Achtereenvolgens komen hierna aan de orde welke stukken digitaal moeten worden ingediend (onderdeel 5.1), tijdstippen van verzending en ontvangst van digitale stukken en notificaties (onderdeel 5.2), technische verstoringen en termijnoverschrijdingen (onderdeel 5.3), de omvang van digitale bestanden (onderdeel 5.4), de “substantiëringsplicht” (onderdeel 5.5), uitzonderingen op digitale stukken (onderdeel 5.6), hoe het zit met geheimhouding in het digitale dossier (onderdeel 5.7) en wat als stukken ten onrechte niet-digitaal worden ingediend (onderdeel 5.8).

5.1 Digitaal indienen van “stukken”

Welke stukken moeten partijen digitaal indienen? In de regel alle, want de term “stukken” ziet volgens de wetgever op alle documenten die in het kader van een procedure langs elektronische weg worden uitgewisseld of verzonden.⁵⁷ Het gaat dan bijvoorbeeld om processtuk-

ken (denk aan een verweerschrift of een nadere motivering) en andere op de zaak betrekking hebbende stukken of uitstelverzoeken.⁵⁸ De informatie in deze documenten kan op papier hebben bestaan en zijn gedigitaliseerd, maar dat hoeft niet (bijv. bij screenshots van een ingediende belastingaangifte of een webpagina). Net als bij per post toegestuurde stukken in beginsel het geval is, kunnen partijen digitaal ingediende stukken later niet meer verwijderen of wijzigen (daarin lijkt het systeem althans (nog) niet te voorzien).

5.2 Verzending en ontvangst van digitale stukken

Net als in de huidige praktijk, is ook in de digitale procespraktijk van belang om het tijdstip van verzending en ontvangst van beroepschriften en overige stukken vast te kunnen stellen. Het tijdstip van ontvangst is onder andere relevant voor de ontvankelijkheidsvraag van een beroep en wanneer termijnen beginnen te lopen.⁵⁹ Voor stukken die via de papieren weg worden ingediend, geldt de bestaande verzend- en ontvangsttheorie van art. 6:9 Awb.⁶⁰ Voor het digitale verkeer voegt het nieuwe art. 8:36c Awb daaraan eveneens verzending en ontvangstregels toe.⁶¹

5.2.1 Notificatieberichten

Voor de tijdstippen van digitale verzending en ontvangst van berichten is telkens de kennisgeving, het “notificatiebericht”, leidend. De notificatieberichten hebben dus “juridische betekenis”.⁶² Een KEI-uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State laat zien dat wanneer het systeem niet voorziet in een digitale ontvangstbevestiging (waardoor de indiener niet kan aantonen dat hij zijn beroepschrift tijdig heeft ingediend) dit niet voor rekening komt van de indiener.⁶³ Als duidelijk is dat geen sprake is van een dergelijk manco in het systeem of van een technische storing, ligt het – zoals een KEI-uitspraak van Rechtbank 's-Gravenhage suggereert – eerder op de weg van een partij om met bewijs te komen voor het niet-ontvangen hebben van een notificatie.⁶⁴ In praktijk lijkt het prag-

⁵⁸ In de MvT, p. 106 worden ook genoemd de uitnodiging voor een zitting en het afschrift van de uitspraak, maar terecht merken Jansen en Haas in TFB 2015/2 op dat de digitale verzending van deze stukken niet is gebaseerd op art. 8:36a Awb (nieuw), maar op art. 8:36g Awb (nieuw).

⁵⁹ MvT, p. 110-111.

⁶⁰ Vgl. art. 8:36a lid 2 Awb (nieuw).

⁶¹ De wetgever vat de term “berichten” in art. 8:36c Awb overigens ruim op: daaronder worden onder andere processtukken en mededelingen vanuit de rechter verstaan; MvT, p. 111.

⁶² MvT, p. 111.

⁶³ ABRvS 31 maart 2017, AB 2017/188 (vreemdelingenrecht).

⁶⁴ Rb. 's-Gravenhage 8 februari 2017,

ECLI:NL:RBDHA:2017:1160 (vreemdelingenrecht).

⁵³ MvT, p. 33, 107.

⁵⁴ MvT, p. 107-108.

⁵⁵ MvT, p. 33.

⁵⁶ MvA, p. 2.

⁵⁷ MvT, p. 106.

matisch om als “bewijs” een screenshot te maken van de ontvangstbevestiging of – bij gebrek daaraan – bijvoorbeeld van de pagina na indiening van de stukken.

5.2.2 Moment van ontvangst

Als een partij een stuk digitaal indient, geldt als tijdstip van ontvangst door de bestuursrechter het moment waarop het bericht het digitale systeem van de bestuursrechter heeft bereikt (vgl. het nieuwe art. 8:36c lid 1 Awb). Dit wordt automatisch door het systeem bevestigd (vgl. hierboven).⁶⁵ Net als in de huidige praktijk staat de ontvangst (bevestiging) los van de vraag of het stuk daadwerkelijk is geopend of beoordeeld door het gerecht.⁶⁶ De wederpartij kan uiteraard ook stukken indienen (bijv. verweerschrift⁶⁷, nader stuk, schriftelijke inlichtingen op verzoek van de rechter). De andere partij raakt daarvan op de hoogte doordat het digitale systeem hem een notificatiebericht stuurt.⁶⁸ Het moment waarop de bestuursrechter die notificatie verstuurt geldt als het tijdstip waarop het stuk van de andere partij (of derde) is ontvangen in het digitale dossier (vgl. het nieuwe art. 8:36c lid 3 Awb). Dit moment hoeft dus niet samen te vallen met het tijdstip van de ontvangstbevestiging aan de indiener.⁶⁹

5.2.3 Digitale bereikbaarheid voor notificaties

De notificatieberichten worden automatisch door het systeem aangemaakt. Het voornemen is om de notificaties naar een e-mailadres te versturen.⁷⁰ Het ligt voor de hand dat partijen een e-mailadres zullen doorgeven waarop zij bereikbaar zijn, aangezien zij op de hoogte zullen willen blijven van procesontwikkelingen. De vraag is echter wat het gevolg is indien géén e-mailadres wordt doorgegeven. De wetgever heeft daarvoor niets geregeld. Onzes inziens ligt dan voor de hand dat het gerecht hierin een actieve opstelling aanneemt en navraag doet bij een partij.⁷¹ Er mag niet snel worden aangenomen dat een partij geen notificaties wenst te ontvangen. En wat te doen met onjuiste e-mailadressen? In beginsel is het aannemelijk dat het de verantwoordelijkheid van partijen is om een juist en werkend e-mailadres door te geven.⁷² Het zou te ver gaan om te

zeggen dat het op de weg van gerechten ligt om navraag te doen als duidelijk is dat notificaties niet aankomen. Echter, wellicht zal (met name in de beginfase) bijvoorbeeld vanuit een soort servicegedachte nog wel naar praktische oplossingen worden gekeken. Een tweede e-mailadres als “back up” kunnen doorgeven in het portal lijkt ons in ieder geval een uitvoerbare zet. Een partij kan er ook van afzien om notificaties te ontvangen. Als tijdstip van ontvangst van een bericht geldt dan het moment dat dit voor hem toegankelijk is geworden in Mijn Rechtspraak of de systeemkoppeling (art. 8:36c lid 4 Awb). Uiteraard is het voor die partij – op eigen verantwoordelijkheid – zaak zelf regelmatig te controleren of een bericht is geplaatst in het portal.⁷³

5.3 Technische verstoringen en termijnoverschrijdingen

Digitalisering brengt ook risico's mee. Het valt niet uit te sluiten dat zich in het digitale verkeer met de belastingrechter verstoringen kunnen voordoen.⁷⁴ Het gevaar is hier uiteraard dat vanwege technische problemen beroepschriften of stukken te laat worden ingediend, met het risico dat het beroep niet-ontvankelijk wordt verklaard of stukken buiten beschouwing blijven. De wetgever houdt er evenwel rekening mee dat in de digitale wereld “communicatie tijdelijk onmogelijk kan zijn”.⁷⁵ Zo kunnen er technische problemen zijn bij de gerechten (bijv. in Mijn Rechtspraak of de systeemkoppeling), bij één van de partijen (bijv. computerproblemen) of er kan zich een lokale, regionale of landelijke communicatiestoring voordoen. Leveren dergelijke technische verstoringen een verschoonbaar verzuim op?

5.3.1 (On)verschoonbare termijnoverschrijding

In de huidige procespraktijk geldt op basis van art. 6:11 Awb dat een na afloop van de termijn ingediend beroepschrift toch ontvankelijk is indien redelijkerwijs niet kan worden geoordeeld dat de indiener in verzuim is geweest. Deze verschoonbare termijnoverschrijding geldt ook voor digitaal ingediende beroepschriften.⁷⁶ Aangezien art. 6:11 Awb betrekking heeft op beroepschriften maar niet op overige stukken, heeft de wetgever daarvoor in het nieuwe art. 8:36a lid 7 Awb een vergelijkbare bepaling opgenomen.⁷⁷

Uit een KEI-uitspraak van Rechtbank 's-Gravenhage van oktober 2017 kan worden afgeleid dat de rechter een

⁶⁵ Zie art. 8:36a lid 2 Awb (nieuw) jo. de laatste volzin van art. 8:36c lid 1 Awb (nieuw).

⁶⁶ MvT, p. 111.

⁶⁷ Overigens bepaalt de nieuwe wet dat het bestuursorgaan vanwege een wijziging van art. 8:42 Awb niet langer is verplicht, maar is bevoegd, een verweerschrift in te dienen. Ook kan de rechter hierom verzoeken.

⁶⁸ MvT, p. 33 en p. 111.

⁶⁹ Vgl. MvT, p. 111.

⁷⁰ MvT, p. 111.

⁷¹ Vgl. Spek in FED 2016/ 101, par. 3, die betoogt dat op de rechtbank een verplichting rust het digitale adres te verkrijgen.

⁷² Vgl. Spek in FED 2016/ 101, par. 3.

⁷³ MvT, p. 112.

⁷⁴ Ook zijn (hier niet verder besproken) aspecten van privacy en adequate gegevensbescherming uiteraard een belangrijke zaak.

⁷⁵ MvT, p. 37.

⁷⁶ MvT, p. 37.

⁷⁷ MvT, p. 108.

beroep niet kennelijk niet-ontvankelijk mag verklaren, wanneer een technisch onderzoek nodig is om te onderzoeken of sprake is van een storing.⁷⁸ Dit moet dus actief worden onderzocht.

5.3.2 Nadere regels over (on)verschoonbare termijnoverschrijdingen

Op grond van het nieuwe art. 8:36f Awb kunnen bij AMvB nadere regels worden gesteld over de verschoonbaarheid van termijnoverschrijdingen vanwege verstoring van (de toegang tot) het digitale systeem van de gerechten. Hieraan is uitvoering gegeven in art. 8 van het Besluit. Dit artikel bepaalt kort gezegd dat als er een verstoring is in (de toegang tot) het digitale systeem op de laatste dag van een voor de indiener geldende termijn, de indiener alsnog een bericht digitaal kan indienen op de eerstvolgende werkdag na de dag waarop de indiener ermee bekend had kunnen zijn dat de verstoring is verholpen.⁷⁹ Voldoet hij hieraan, dan is de termijnoverschrijding verschoonbaar.⁸⁰ Zo niet, dan dient de belastingrechter te beoordelen of anderszins sprake is van een verschoonbare termijnoverschrijding. Daarvoor zijn onder andere de bestaande jurisprudentie hieromtrent en de hierna te bespreken (nieuwe) richt-

lijnen van gerechten relevant.

Van belang is nog dat art. 8 van het Besluit uitsluitend ziet op verstoringen op de laatste dag van de termijn. Voor eerdere verstoringen geldt dit artikel niet, omdat de stukken tijdens de resterende tijd van de termijn nog kunnen worden ingediend.⁸¹

5.3.3 Oriëntatiepunten verschoonbare termijnoverschrijdingen

Op 12 juni 2017 zijn via de Rechtspraak de "Oriëntatiepunten verschoonbare termijnoverschrijding" (hierna: "de Oriëntatiepunten") gepubliceerd.⁸² Deze richtlijnen hebben betrekking op verstoringen van het digitale systeem in het bestuursrecht. De Oriëntatiepunten zijn door het Landelijk Overleg Vakinhoud bestuursrecht vastgesteld en gelden ook voor de belastingrechter. Rechters zijn in concrete zaken niet gebonden aan deze punten, maar bij afwijking hiervan "mag worden verwacht" dat dit wordt gemotiveerd.⁸³

In onderstaand overzicht vatten wij een en ander ten aanzien van de (on)verschoonbaarheid van de termijnoverschrijding bij verstoringen samen.⁸⁴

Oorzaak verstoring	Voorbeeld	Aan wie toerekenbaar	Bewijs(last)	Verschoonbare termijnoverschrijding
Ligt in het digitale systeem van gerechten	Storing in webportaal, (on)gepland onderhoud	Toerekenbaar aan de gerechten	Verstoringen worden door de rechterlijke instanties gepubliceerd op www.rechtspraak.nl en bijhouden ('logboek'). Bij een niet gepubliceerde verstoring kan - onderbouwd - een rapportage uit het logboek worden opgevraagd. Dit kan als bewijs worden overgelegd.	In beginsel wel (mits geslaagd in bewijs)
Ligt buiten digitaal systeem (buiten invloedssfeer partij)	Elektriciteitsnet, storingen bij internetprovider, inlogstelsysteem	Niet aan een partij toerekenbaar	Aan partij om bewijs over te leggen, bijv. van melding verstoring op www.allestoringen.nl of bewijs via provider opvragen. Indien storing niet is vermeld op www.allestoringen.nl dient de indiener de verstoring aannemelijk te maken.	In beginsel wel (mits geslaagd in bewijs)
Oorzaak ligt in invloedssfeer partij	Computerproblemen, internetrekening is niet betaald, trage internetverbinding waardoor grote documenten niet binnen de termijn zijn geüpload ⁸⁵	Wel aan een partij toerekenbaar	Bewijslast bij partij	In beginsel niet, e.e.a. afhankelijk van het aangedragen bewijs

Figuur 1: Verschoonbare termijnoverschrijding bij verstoringen in digitaal verkeer met de bestuursrechter

⁷⁸ Rb. 's-Gravenhage 13 oktober 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:11687.

⁷⁹ NvT bij het Besluit digitalisering burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht, Stb. 2016, 292, p. 36 (hierna: "NvT bij het Besluit").

⁸⁰ Dit betekent overigens in praktische zin dat het technisch mogelijk zal zijn dat ook na afloop van de termijn stukken digitaal worden ingediend, vgl. MvT, p. 37.

⁸¹ NvT bij het Besluit, p. 36.

⁸² Te raadplegen via <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollection/Documents/orientatiepunten-verschoonbare-termijnoverschrijding.pdf>. De Oriëntatiepunten vertonen overigens voor een deel overlap met hetgeen in de wetsgeschiedenis en toelichting bij het Besluit is opgemerkt, maar bevatten ook enkele (nieuwe) gezichtspunten over bijvoorbeeld de bewijslast.

⁸³ De Oriëntatiepunten, p. 2.

⁸⁴ Dit is gebaseerd op de parlementaire stukken, het Besluit en de Oriëntatiepunten.

⁸⁵ Dat laatste voorbeeld volgt uit de behandeling van het vergelijkbare artikel in het civiele recht, zie MvT, p. 65-66.

Het overzicht laat (net zoals de parlementaire toelichtingen) zien dat het telkens gaat om de vraag of de verstoring toerekenbaar is aan een partij of niet. Relevant daarbij is de oorzaak van de verstoring (bij wie ligt het?). Daarbij zij opgemerkt dat ook in geval een verstoring aan een partij toerekenbaar is, nog steeds sprake kan zijn van een verschoonbare termijnoverschrijding. Een en ander hangt dan af van de rechter die telkens in een concreet geval aan de hand van de omstandigheden beoordeelt of sprake is van een verschoonbare termijnoverschrijding.⁸⁶ Daarvoor gelden de bestaande kaders van art. 6:11 Awb en de uitwerking in de jurisprudentie. De strekking van de jurisprudentie is dat de belastingrechter niet snel een verschoonbaar verzuim aanneemt als het verzuim “verwijtbaar” is.⁸⁷ Verder geldt dat als een indiener zich geconfronteerd ziet met een verstoring, hij het na enige tijd nogmaals moet proberen, maar dat hoeft niet meerdere malen per dag.⁸⁸ Een storing van een minuut zal niet gauw een verschoonbaar verzuim opleveren, maar indien de (niet-toerekenbare) storing langer dan enkele minuten duurt, dat mag niet voor rekening van de indiener komen.⁸⁹

Voor de fiscale procespraktijk is nog van belang dat wie te maken krijgt met technische verstoringen tegen het einde van de termijn nog de mogelijkheid heeft om het stuk via een “onjuiste” (niet-digitale) route in te dienen (per post, e-mail, fax, koerier), waarbij de rechter hem een herstelkans zal gunnen (vgl. art. 8:36a lid 5 Awb; onderdeel 5.8).⁹⁰ Via die weg wordt in ieder geval bereikt dat het beroepschrift of stuk niet gelijk

niet-ontvankelijk wordt verklaard of buiten beschouwing wordt gelaten.⁹¹

Tot slot is interessant dat uit de zesde KEI-voorgangsrapportage van 15 mei 2017 volgt dat de Rechtspraak zich bereid heeft getoond om bij verstoringen aan de kant van de advocaat coulançe te betrachten in de startfase van het digitaal procederen.⁹² Dat zal ook gelden voor belastingadviseurs en andere rechtsbijstandsverleners.

5.4 Maximum aan digitale bestanden?

In de huidige praktijk geldt er geen maximum aan de hoeveelheid in te dienen stukken. De wetgever benadrukt dat voor de digitale procedure evenmin een beperking of maximum wordt gesteld aan de omvang van digitaal in te dienen stukken.⁹³ Wel kunnen bij AMvB uit technische overwegingen nadere regels worden gegeven over bijvoorbeeld de maximale omvang *per bestand* (bijv. soms zal een document over meerdere bestanden moeten worden verdeeld), het type bestandsformaat (bijv. pdf) en de wijze waarop bijlagen moeten worden aangeleverd (bijv. in een bepaalde rangschikking of nummering).⁹⁴ De grondslag hiervoor biedt het nieuwe art. 8:36f Awb.⁹⁵

5.5 De “substantiëringsplicht” en het buiten beschouwing laten van stukken

De verplichting om stukken digitaal in te dienen brengt de mogelijkheid mee dat partijen flinke bestanden kunnen uploaden (in tekst, maar ook in beeld of geluid) of allerlei verwijzingen naar (niet specifieke) internetadressen opnemen. In de MvT is opgemerkt dat het “op zichzelf geen probleem is” dat er omvangrijke stukken worden ingediend.⁹⁶ Immers, het gaat erom dat de rechter zich een goed en volledig beeld van het geschil kan vormen. De wetgever wil echter voorkomen dat de rechter gehouden zou zijn “tallose stukken of verwijzingen te doorzoeken hun relevantie voor de zaak”.⁹⁷ Datzelfde

⁸⁶ MvT, p. 108. Bij AMvB kunnen nadere regels worden gesteld, zo bepaalt art. 8:36f lid 1 Awb (nieuw).

⁸⁷ De NvT bij het Besluit, p. 38 spreekt over “strengere” jurisprudentie. Zie over de lijnen in de fiscale rechtspraak bijv. het commentaar bij art. 6:11 Awb, aantekening 3, in *Encyclopedie de Vakstudie Algemeen Deel*; R.M.P.G. Niessen-Cobben, ‘Verschoonbare termijnoverschrijding: meer van hetzelfde? – deel 1’, NTFR-B 2017/31; R.M.P.G. Niessen-Cobben, ‘Verschoonbare termijnoverschrijding: meer van hetzelfde? – deel 2’, NTFR-B 2017/35 en R.M.P.G. Niessen-Cobben, ‘Persoonlijke omstandigheden: relevant maar niet altijd bepalend’, TFB 2017/3.

⁸⁸ De Oriëntatiepunten, p. 3. NvT bij het Besluit, p. 39.

⁸⁹ De NvT bij het Besluit, p. 36.

⁹⁰ MvT, p. 108. Recent besliste de Hoge Raad dat een bezwaar niet-ontvankelijk mag worden geklaard zonder dat belanghebbende een hersteltermijn is gegund om bezwaar het via de juiste weg in te dienen (vgl. HR 6 oktober 2017, nr. 17/02256 en HR 11 augustus 2017, nr. 17/00877, ECLI:NL:HR:2017:1612, V-N 2017/39.6).

⁹¹ Zie de NvT bij het Besluit, p. 36. Voor wat betreft overige stukken zij opgemerkt dat partijen in voorkomende gevallen nog een “vangnet” hebben door een dergelijk stuk tot tien dagen voor de zitting in te dienen ex art. 8:58 Awb. Vgl. ook Haas en Jansen TFB 2015/2, par. 3.3.2.

⁹² Kamerstukken II 2016/17, nr. 29 279, nr. 383, p. 3. Bijv. Rb. 's-Gravenhage 27 februari 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:2029.

⁹³ Vgl. de NnavV, Kamerstukken II 2014/15, 34 059, nr. 6, p. 68 (hierna: “NnavV”).

⁹⁴ MvT, p. 114.

⁹⁵ Ook kunnen in procesregelingen nadere concrete invulling van die regels worden gegeven (vgl. MvT, p. 114).

⁹⁶ MvT, p. 32, 105.

⁹⁷ MvT, p. 105.

zal gelden voor de wederpartij.⁹⁸ Tegen deze achtergrond is in het nieuwe art. 8:32a Awb geregeld dat de rechter partijen kan vragen toe te lichten voor welke stelling de ingediende gegevens en stukken dienen en welk onderdeel daarbij van belang is.⁹⁹ Indien een partij dit vervolgens niet aangeeft (oftewel, niet voldoet aan zijn “substantiëringsplicht”), kan de rechter dat stuk (of een gedeelte) buiten beschouwing laten.¹⁰⁰ Hoewel het op zich natuurlijk niet nieuw is in het belastingrecht dat partijen (desgevraagd) moeten kunnen onderbouwen wat de relevantie is van stukken of bewijs,¹⁰¹ zal het nieuwe art. 8:32a Awb voor de praktijk niet betekenisloos zijn. De “codificatie” brengt in ieder geval mee dat – op straffe van buiten beschouwing laten van het stuk – nog belangrijker wordt duidelijk te maken ter onderbouwing van welke stelling bijlagen dienen en welk deel van die bijlage precies relevant is. Ook is belangrijk dat de wetgever dus niet zozeer een maximum heeft gesteld aan de omvang of hoeveelheid in te dienen stukken, maar wel dat het duidelijk niet de bedoeling is dat omvangrijke stukken bij de rechter “over de schutting worden gegooid”. Belangrijk voor de praktijk is nog dat tegen de beslissing van de rechter om een stuk buiten beschouwing te laten vanwege art. 8:32a Awb niet kan worden opgekomen. Wel kan hoger beroep worden ingesteld tegen de uitspraak van de rechtbank en tegelijkertijd tegen de procesbeslissing om een omvangrijk stuk

buiten beschouwing te laten (via art. 8:104 lid 3 onderdeel c Awb).¹⁰²

5.6 Uitzonderingen op digitaal in te dienen stukken

Een ander relevant punt is dat de verplichting om stukken digitaal in te dienen mogelijk niet in alle gevallen kan worden gehandhaafd. De rechter heeft daarom de bevoegdheid om “als uitzondering” toe te staan dat stukken niet digitaal worden ingediend.¹⁰³ Voorbeelden zijn situaties dat het webportaal vanwege technische storingen niet bereikbaar is, als een partij geen authenticatiemiddel kan aanvragen,¹⁰⁴ of een stuk van een derde (bijv. een deskundige).¹⁰⁵

Een andere vraag is hoe de verplichting tot het digitaal indienen van stukken zich verhoudt tot stukken die naar hun aard niet digitaal kunnen worden ingediend, zoals grote voorwerpen. Moet een partij dan volstaan met bijvoorbeeld een digitale foto van het item? Volgens de wetgever is dat niet het geval. Voor 3D-voorwerpen, zoals monsters van een ingevoerd product in douanezaken of ander tastbaar materiaal dat wordt gebruikt als bewijs of illustratie hoeft geen wettelijke uitzondering op de digitale indiening te worden gemaakt.¹⁰⁶ De huidige praktijk kan op dit punt worden gehandhaafd, bijvoorbeeld door dergelijke voorwerpen mee te nemen naar de zitting.

5.7 Geheim te houden stukken

Een voor de praktijk relevante vraag is hoe het zit met de toegang tot het digitale dossier, indien een partij de rechter verzoekt om geheimhouding van een specifiek stuk op basis van art. 8:29 Awb. Immers, indien dit stuk zonder “voorzorgsmaatregelen” in het digitale dossier – waartoe partijen integraal toegang hebben – wordt ingediend en opgenomen, zal van geheimhouding evident geen sprake zijn.

Uit de MvT volgt dat er in dit kader “afzonderlijke voorzieningen” worden gecreëerd in het webportaal.¹⁰⁷ Ook kan de rechter een uitzondering toestaan op de verplichting om stukken digitaal in te dienen, zodat dergelijke stukken kennelijk op papier kunnen worden aan-

98 Hoewel de wetgever bij de introductie van art. 8:32a Awb met name verwijst naar het belang voor de rechter, geldt wat ons betreft hetzelfde belang voor de wederpartij. Vgl. de verwijzing in de MvT naar HR 31 januari 2003, NJ 2004, 48 waarin de Hoge Raad nadruk legt op de positie van de wederpartij. Zie in dit verband ook de opmerking van de Redactie van Vakstudie Nieuws in V-N 2016/22.6: “Naar wij verwachten zal de bestuursrechter van deze laatste bevoegdheid gebruik maken indien een partij – zonder duidelijke toelichting en/of ongesorteerd – talrijke en/of omvangrijke stukken toestuurt en dit handelen van de rechter en de wederpartij onredelijk veel tijd vergt of een goede procesorde in gevaar brengt.” Vgl. ook Spek in FED 2016/101, par. 3 en Haas en Jansen, TFB 2015/2, par. 7.

99 Art. 8:32a (nieuw) Awb luidt: “De bestuursrechter kan door partijen verschaftte gegevens en bescheiden buiten beschouwing laten indien zij op zijn verzoek niet aangeven ter toelichting of staving van welke stelling de gegevens en bescheiden zijn bedoeld en welk onderdeel daartoe van belang is.” Art. 8:32a Awb geldt overigens niet alleen voor digitaal ingediende stukken, maar ook voor procedures op papier. Het artikel wordt ingevoegd in de bestaande afdeling 8.1.5 en niet in het nieuwe 8.1.6A.

100 MvT, p. 105.

101 Vgl. bijv. de uitgebreide jurisprudentie ten aanzien van het al dan niet passeren van een bewijsaanbod (zie bijv. HR 16 december 2016, nr. 15/05839, FED 2017/27-28).

102 MvT, p. 105.

103 MvT, p. 107.

104 MvT, p. 107-108.

105 Vgl. ook de uitzonderingsmogelijkheid per AMvB via nieuwe art. 8:36b lid 2 Awb.

106 MvT, p. 110.

107 MvT, p. 33 en p. 108: “(...) het digitale systeem van de rechtspraak technisch zo wordt vormgegeven dat beperkte kennisname gewaarborgd is”.

geleverd (bijv. in art. 8:29 Awb-gevallen).¹⁰⁸ Zolang de technische voorzieningen nog niet gereed zijn, lijkt “op papier” dus de aangewezen weg.

5.8 Stukken onterecht niet-digitaal ingediend

Wat is het gevolg als procespartijen hun stukken niet via vereiste elektronische weg indienen? Is die partij dan niet-ontvankelijk in zijn beroep respectievelijk blijft het stuk buiten beschouwing? Zo zwart-wit is het niet, volgens de wetgever, want de rechter kan daaraan een rechtsgevolg verbinden dat rekening houdt met de omstandigheden van het geval.¹⁰⁹ In beginsel biedt de rechter aan die partij de mogelijkheid tot herstel van het verzuim binnen een bepaalde termijn (vgl. het nieuwe art. 8:36a lid 5 Awb). Die partij moet de stukken dan alsnog digitaal indienen. Het is echter niet zo dat de partij daarmee in feite tijd kan “kopen”. Om te voorkomen dat deze een langere termijn krijgt, moet het alsnog digitaal ingediende stuk “dezelfde inhoud” hebben als het op papier ingediende stuk.¹¹⁰ Het is uiteraard de vraag of en hoe dat in praktijk zal worden gecontroleerd. Als de partij nalaat het verzuim te herstellen (dus alsnog digitaal aan te leveren), heeft de rechter de mogelijkheid het beroep niet-ontvankelijk te verklaren respectievelijk het stuk buiten beschouwing te laten.

De rechter kan echter ook op basis van het nieuwe art. 8:36a lid 6 Awb bepalen dat de partij verder mag gaan op de papieren weg, wanneer het gezien het stadium van de procedure niet zinvol is de stukken alsnog digitaal aan te leveren. Hierbij kan volgens de MvT worden gedacht aan de situatie dat pas tijdens de zitting blijkt dat ten onrechte op papier wordt geprocedeerd.¹¹¹ Al met al is van belang dat aan de rechter wordt overgelaten om te oordelen welke gevolgen moeten worden verbonden aan de onjuiste, niet-digitale route.¹¹²

6 Zitting

Na de stukkenwisseling volgt de zitting. Wat betekent de digitalisering voor de zitting? Achtereenvolgens bespreken wij de mondelinge behandeling (onderdeel 6.1), de communicatie met de rechter (onderdeel 6.2), het proces-verbaal en digitale opnames (onderdeel 6.3) en het afzien van een zitting (6.4).

¹⁰⁸ MvT, p. 108.

¹⁰⁹ MvT, p. 36-37.

¹¹⁰ MvT, p. 108.

¹¹¹ MvT, p. 36-37.

¹¹² MvT, p. 108.

6.1 De mondelinge behandeling

Partijen worden via de elektronische weg uitgenodigd. De uitnodiging wordt in Mijn Rechtspraak of de systeemkoppeling geplaatst en partijen ontvangen een notificatie.¹¹³ Het contact op de zitting tussen partijen en de rechter verandert niet. Net als in de huidige praktijk vindt de zitting zelf plaats in fysieke aanwezigheid van partijen. Dat is volgens ons een goede zaak, omdat het “face to face” contact met de rechter en de wederpartij kan bijdragen aan een efficiënt verloop van de procedure.¹¹⁴ Desalniettemin staat de nieuwe wet niet in de weg aan een zitting die via een videoconferentie zal worden gehouden, dus wellicht wordt ook de mondelinge behandeling in de toekomst gedigitaliseerd.¹¹⁵ De zittingszalen zelf zullen vanwege de digitaliserings-slag worden aangepast. Zo moeten er stroomvoorzieningen, Wifi en grote schermen worden aangelegd.¹¹⁶ Op een groot scherm kunnen partijen tijdens de zitting bijvoorbeeld documenten en berekeningen, foto’s en filmfragmenten laten zien of audiofragmenten laten horen. Uiteraard biedt dit mogelijkheden voor de procespraktijk. Partijen en/of hun vertegenwoordigers hoeven niet langer tassen met papieren dossiers mee te nemen, maar hebben via hun eigen laptop of tablet toegang tot het gehele digitale dossier.

“Wat betekent de digitalisering voor de zitting?”

Indien partijen ter zitting een getuige of deskundige willen (laten) horen, moeten zij dat volgens het gewijzigde art. 8:60 lid 4 Awb uiterlijk tien dagen voor de zitting meedelen (in plaats van – zoals in de huidige situatie – een week).¹¹⁷ Hoewel de wetgever daarvoor niets heeft geregeld, nemen wij aan dat de berichtgeving daaromtrent via Mijn Rechtspraak of de systeemkoppeling plaatsvindt.

¹¹³ Zie art. 8:36c lid 2 en art. 8:36g Awb (nieuw). Een op papier procederende partij ontvangt de uitnodiging per post (art. 8:37 lid 1 Awb (nieuw)).

¹¹⁴ Vgl. de Redactie van Vakstudie Nieuws in V-N 2015/22.6, die opmerkt: “Het persoonlijk contact in de rechtszaal en de interactie met de rechter en de wederpartij leidt in de praktijk dikwijls tot onverwachte oplossingen.”

¹¹⁵ MvT, p. 31.

¹¹⁶ NnavV, p. 20.

¹¹⁷ MvT, p. 118.

6.2 Communicatie met de rechter en griffier

Ook voor de belastingrechter wordt digitale communicatie de hoofdregel.¹¹⁸ Via Mijn Rechtspraak en de systeemkoppeling wordt de communicatie van de rechter met partijen “eenvoudiger en efficiënter”.¹¹⁹ De communicatie met de rechter wordt “laagdrempelig en snel”.¹²⁰ Zo kan – een interessante “nieuwigheid” voor de procespraktijk – de rechter voorafgaand aan de mondelinge behandeling via het webportaal aan partijen melden dat hij vragen heeft over een bepaald standpunt en kan hij alvast meedelen welke vragen hij tijdens die zitting in ieder geval wil stellen.¹²¹ Die vragen worden vervolgens in het digitale dossier geplaatst, zodat deze ook zichtbaar zijn voor de wederpartij. Deze noviteit is een goede zaak, omdat partijen zich zo (beter) kunnen voorbereiden op hetgeen ter zitting aan de orde komt, wat de efficiëntie van de zitting bevordert. Ook andere correspondentie aan partijen vanuit de rechter verloopt digitaal. Dat kan bijvoorbeeld gaan om het verzoek een verweerschrift of verhinderdata in te dienen vóór een bepaalde datum.

6.3 Proces verbaal en beeld- of geluidsopnames

In de huidige praktijk maakt de griffier van de zitting een proces-verbaal op. Dat is geen letterlijk verslag van alles wat is gezegd (afgezien van bijv. een getuigenverklaring), maar het is een “aantekening” over hetgeen tijdens de zitting is voorgevallen (art. 8:61 lid 2 en 5 Awb). Met het nieuwe art. 8:36e Awb kan de belastingrechter beslissen dat het traditionele schriftelijke proces-verbaal wordt vervangen door beeld- of geluidsopnamen van de zitting.¹²² Het proces-verbaal is dan overigens niet gelijk aan een integrale opname van de zitting, maar het proces-verbaal is een “zakelijke samenvatting” daarvan.¹²³

De wetgever laat het aan de rechtspraktijk over om in te vullen of en op welke wijze aan de mogelijkheid van beeld- of geluidsopnames uitvoering wordt gegeven.¹²⁴

118 MvT, p. 115, art. 8:36g Awb (nieuw).

119 NnavV, par. 1.2.4.

120 MvT, p. 31

121 NnavV, par 1.2.4; MvT, p. 31.

122 Dat geldt ook voor bijv. de verslaglegging van het horen van partijen in het vooronderzoek (art. 8:44 Awb) en van een onderzoek ter plaatse (art. 8:51 Awb), zie art. 8:36e Awb (nieuw). Zie MvT, p. 113.

123 Dat is toegevoegd in art. 8:36e Awb (nieuw) in het gewijzigde wetsvoorstel (Kamerstukken I, 34 059, A, p. 31). Zie de toelichting in de NvW, Kamerstukken II 2014/15, 34 059, nr. 7, p. 13 (hierna: “NvW”).

124 MvT, p. 113; NvW, p. 13. Zie ook art. 8:36f lid 2 Awb. In de procesreglementen kunnen nadere regels worden gegeven voor het maken van beeld- of geluidsopnames.

Partijen kunnen erom verzoeken, waarbij het uiteindelijk ter discretie van de rechter staat om te beslissen of dat zal worden gedaan. Het ligt uiteraard voor de hand dat de rechter hierbij rekening houdt met de wensen van partijen.¹²⁵ Het kan bijvoorbeeld nuttig zijn om te voorkomen dat discussie ontstaat over de precieze inhoud van het proces-verbaal, aangezien passages letterlijk kunnen worden teruggekeken. De vraag is vervolgens of ook een integrale opname van de zitting (op verzoek van partijen) aan het dossier kan worden toegevoegd. Wij menen van wel, aangezien de wetgever in de nota van Wijziging duidelijk stelt dat “een opname van de hele zitting in het dossier [kan] worden opgenomen en partijen kunnen daar een beroep op doen voor een hogere rechter”.¹²⁶ Wel zal de partij dan desgevraagd moeten aangeven op welke passage hij zich beroept (vgl. het nieuwe art. 8:32a Awb).

Aangezien het voor de hogerberoepsrechter en de Hoge Raad niet altijd efficiënt zal zijn om (delen van) de zitting terug te kijken, kan op hun verzoek alsnog een schriftelijke weergave van het proces-verbaal worden opgemaakt.¹²⁷ Van belang is nog dat deze schriftelijke weergave “woordelijk gelijk” dient te zijn aan de gesproken tekst, om te voorkomen dat er in feite twee processen-verbaal ontstaan – met bijbehorende discussies.¹²⁸

6.4 Afzien van zitting

In de huidige praktijk geldt dat de het houden van een (nadere) zitting uitsluitend achterwege kan blijven, indien partijen daarvoor expliciet toestemming verlenen (vgl. art. 8:57 en 8:64 Awb). Onder wijziging van deze artikelen draait de wetgever dit principe om: de bestuursrechter kan besluiten dat geen (nadere) zitting wordt gehouden indien geen van de partijen binnen een redelijke termijn aangeeft een zitting te wensen. Hiervoor wordt de zogenoemde (digitale) “antwoordkaartmethode” gebruikt, waarop een partij kan aankruisen of hij gebruik wil maken van zijn recht op een zitting.¹²⁹ Indien een partij niet binnen de gestelde termijn reageert, wordt deze geacht in te stemmen met het achterwege laten van de zitting.¹³⁰

Uiteraard is hierbij voor de praktijk van groot belang dat het verzoek partijen daadwerkelijk bereikt. Problemen laten zich denken in het geval notificaties (om welke re-

125 Vgl. ook de Redactie van Vakstudie Nieuws in V-N 2014/62.3.

126 NvW, p. 50. Zie ook Spek FED 2016/101, par. 3, die suggereert dat partijen kunnen verzoeken om toevoeging van de integrale opname van het dossier.

127 Art. 8:61 lid 9 Awb (nieuw); MvT, p. 113, 118.

128 NvW, p. 13.

129 MvT, p. 116-118.

130 MvT, p. 116.

den ook) niet aankomen. Zeker in een zaak waarin een boete in het geding is, mag de rechter niet gemakkelijk aannemen dat stilzwijgen ook instemmen is. Volgens Spek dient de rechter eerst te onderzoeken of de eis van een behoorlijk proces in de zin van art. 6 EVRM aanleiding geeft de beboete partij ambtshalve uit te nodigen voor een zitting, alvorens hij overgaat tot het versturen van de antwoordkaart.¹³¹ Volgens ons mag een dergelijke actieve opstelling van de rechter, zeker bij boetezaken, inderdaad worden verlangd. Verder kan de rechter bij verschoonbare te late reacties via art. 8:36 lid 7 Awb beslissen dat de zitting (alsnog) wordt gepland.

7 Uitspraak

De uitspraak wordt digitaal bekendgemaakt.¹³² De griffier zal de uitspraak in het digitale dossier plaatsen en partijen krijgen daarvan een notificatiebericht.¹³³ Net als in de huidige praktijk, kan de uitspraak niet worden nabesproken met de rechter als een partij het er niet mee eens is, aldus de wetgever.¹³⁴ Hier rest het instellen van hoger beroep of cassatie. Op dat punt brengt de digitalisering dus geen verandering.

8 Hoger beroep en cassatie

Ook in hoger beroep en cassatie zullen procespartijen als hoofdregel verplicht digitaal procederen. Het nieuwe art. 8:36a lid 1 Awb is ook van toepassing op hoger beroep (art. 8:108 Awb) en cassatie (art. 29 AWR).¹³⁵ De rechtbank zal voortaan niet meer een papieren dossier hoeven door te sturen aan het hof, respectievelijk het hof aan de Hoge Raad, maar het dossier wordt doorgestuurd door deze gerechten digitale toegang te verlenen.¹³⁶ Gerechtshoven maken gebruik van hetzelfde digitale portal als rechtbanken (Mijn Rechtspraak en de systeemkoppeling). De Hoge Raad ontwikkelt een eigen webportaal (waarbij overigens wel zal worden samenge-

werkt met de lagere gerechten¹³⁷), maar dat zal niet wezenlijk verschillen van het webportaal en het zal voor de gebruikers ook via die route te benaderen zijn. De vraag doet zich voor hoe een procespartij ervan op de hoogte raakt dat de andere partij hoger beroep of cassatie heeft ingesteld. De wetgever heeft op dit punt niets geregeld. Gezien de digitale ambities van de wetgever ligt het voor de hand dat hiervan een bericht in het digitale dossier wordt geplaatst, waarvan de wederpartij vervolgens via een notificatie op de hoogte raakt.

9 Invoering en overgangsrecht

9.1 Gefaseerde invoering

De KEI-wetsvoorstellen die het digitale procederen in fiscale zaken regelen, zijn op 5 juli 2016 in het Staatsblad gepubliceerd.¹³⁸ De invoering van de KEI-wetgeving verloopt vanwege de complexiteit van de operatie stap voor stap en vindt plaats op een bij Koninklijk Besluit te bepalen tijdstip.¹³⁹ Het belastingrecht is onderdeel van de fase "Bestuur 2.0", die in tranches wordt ingevoerd. Volgens de officiële planning wordt daarmee in 2018 gestart. Voor belastingzaken is de officiële planning dat digitaal procederen vanaf 2018 mogelijk zou worden en als hoofdregel verplicht wordt vanaf 2019.¹⁴⁰ Het tijdstip van invoering lijkt echter, afgaande op de meest recente berichten van de Rechtspraak, niet eerder dan in de loop van 2019 te zijn.¹⁴¹ Mogelijk zal de fiscale praktijk voorafgaand aan het verplichte digitale procederen al wel eerder op vrijwillige basis digitaal kunnen procederen (bijv. via een pilot bij bepaalde gerechten), maar dat is nog afwachten. Belangrijk voor de fiscale praktijk is dat de invoering

¹³¹ Vgl. Spek in FED 2016/101.

¹³² MvT, p. 31, 119. Uit art. 8:78 Awb (nieuw) volgt dat de uitspraak in het openbaar geschiedt, waarbij de MvT, p. 118-119 duidelijk maakt dat daaraan wordt voldaan bij plaatsing van uitspraken op www.rechtspraak.nl.

¹³³ In de MvT, p. 106 wordt als grondslag bij het digitale afschrift van de uitspraak verwezen naar art. 8:36a lid 2 Awb (nieuw), maar dit berust op art. 8:36g Awb (nieuw) omdat het hier immers gaat om een bericht van de rechter en niet om door partijen uitgewisselde stukken zoals in art. 8:36a Awb.

¹³⁴ NnavV, par. 1.2.4.

¹³⁵ MvT, p. 107.

¹³⁶ MvT, p. 119.

¹³⁷ Zie Kamerstukken II 2014/15, 34 059, nr. 9, 12 en 13, V-N 2015/29.6; MvT, p. 32.

¹³⁸ Stb. 2016, 288-291. Voor de besluiten zie Stb. 2016, 292-294.

¹³⁹ Sinds 1 maart 2017 is digitaal procederen verplicht in civiele vorderingszaken bij de Hoge Raad (Stb. 2017, 16-17), sinds 12 juni 2017 in asiel- en bewaringszaken en per 1 september 2017 in handelszaken met procesvertegenwoordiging bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland (Stb. 2017, 174). Zie ook de Zesde voortgangsrapportage KEI van 15 mei 2017, nr. 2074594 (hierna: "de Zesde Voortgangsrapportage") en de tijdslijn van de Rechtspraak onder noot 140.

¹⁴⁰ Zie de Nadere MvA, Kamerstukken I 2015/2016, 34 059, F, p. 4, V-N 2016/26.7 en de Zesde Voortgangsrapportage, p. 3-4.

¹⁴¹ Vgl. de recent gepubliceerde tijdslijn (november 2017) van de modernisering van de Rechtspraak via <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Tijdslijn-KEI.pdf>. NB Het manuscript van dit artikel is afgerond eind november 2017. De planning voor invoering is volgens de laatste berichten uit januari 2018 nog niet exact bekend.

van het verplichte digitale procederen per gerecht kan verschillen.¹⁴² Het is dan ook zaak hierop beducht te zijn. Zo kan in eerste aanleg nog op papier worden geprocedeerd, terwijl bij hoger beroep de digitale weg verplicht is – of andersom. Dat kan ook spelen na verwijzing naar een (ander) hof. Voor de Hoge Raad geldt dat het moment van invoering van verplicht digitaal procederen in fiscale cassatiezaken nog onbekend is.¹⁴³ Dit tijdstip sluit niet noodzakelijkerwijs aan op de inwerkingtreding bij de rechtbanken en hoven. Bij de Hoge Raad is de digitale weg overigens wel reeds opengesteld voor de afhandeling van prejudiciële vragen in fiscale zaken.¹⁴⁴ Belanghebbenden kunnen tegenwoordig via het webportaal inhoudelijke input leveren alvorens in de zaak wordt geconcludeerd en beslist.

9.2 Overgangsrecht

De strekking van het overgangsrecht is dat het oude recht (oftewel, “op papier”) van toepassing blijft op (i) beroep tegen besluiten, respectievelijk (ii) hoger beroep, (iii) verzet of (iv) beroep in cassatie tegen uitspraken die zijn bekendgemaakt vóór de inwerkingtreding van de verplichting om digitaal te procederen.¹⁴⁵ Dat betekent dat voor besluiten en uitspraken die bekend zijn gemaakt ná

de inwerkingtreding de nieuwe regels gelden (oftewel, als hoofdregel digitaal). Dat kan dus betekenen dat in hoger beroep de nieuwe regels gelden, terwijl in eerste aanleg nog de oude regels van toepassing waren.¹⁴⁶

10 Conclusie

Digitaal procederen bij de belastingrechter biedt voor professionele procesvertegenwoordigers een aantal voor de hand liggende voordelen: processtukken kunnen met een druk op de knop worden ingediend en het digitale procesdossier biedt een helder en handzaam overzicht van de stand van zaken in de procedure, van uitstaande acties en bijbehorende termijnen. Overigens blijft het fiscale procesrecht, met bijbehorende waarborgen, goeddeels ongewijzigd. Er zijn ook aandachtspunten, van praktische en van meer principiële aard. Een belangrijke zorg is dat ICT-systemen kwetsbaar zijn (een punt dat ook veelvuldig in de parlementaire behandeling aan bod is gekomen). Wij verwachten dan ook de nodige rechtspraak over verschoonbaarheid van termijnoverschrijdingen en andere verzuimen die worden veroorzaakt door al dan niet aan de desbetreffende procespartij toerekenbare storingen. Een ontwikkeling die wij toejuichen is de mogelijkheid voor een rechter om voorafgaand aan de mondelinge behandeling via het digitale portaal aan partijen te melden dat hij vragen heeft over een bepaald standpunt, en de aankondiging welke vragen hij tijdens de zitting in ieder geval wil stellen. Tot slot, ondanks de moderne digitale verworvenheden voor de fiscale procespraktijk, gaat er wat ons betreft niets boven de traditionele fysieke zitting als het “hart van de procedure”.¹⁴⁷

142 Art. V. MvT, p. 121. De NnavV, par. 1.1 geeft een overzicht van de planning per gerecht.

143 Zie de Zesde Voortgangsrapportage, p. 5.

144 Zie de Zesde Voortgangsrapportage, p. 5.

145 Art. IV. Dat geldt ook voor beroep tegen een voor dat tijdstip bekend gemaakt besluit, tegen het niet-nemen van een beslissing, een voor dat tijdstip ingediend verzoek om schadevergoeding van art. 8:88 lid 1 Awb of een verzoek om herziening.

146 MvT, p. 119-120.

147 MvT, p. 70.